

Marcin Wiewióra

Trzemeszno, zespół klasztorny
kanoników regularnych, gm. loco,
woj. bydgoskie, AZP 49-36/-

Informator Archeologiczny : badania 31, 270-271

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dworaczyńskiego (Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska PKZ w Tarnowie, sp. z o.o.). Finansowane przez Tarnowski Zarząd Dróg Miejskich. Pierwszy sezon badań.

Szeroki zakres robót ziemnych pozwolił na przesłedzenie układu nawarstwień archeologicznych na znacznej powierzchni starego Tarnowa. Generalnie stwierdzono trzy poziomy użytkowe: z XIV-XV, XVI-XVII oraz XVIII w. Ostatni historyczny bruk pochodzi z końca XIX wieku. Łączna miąższość warstw wynosi od 0,7 do 1,2 m. Poziom średniowieczny utwardzony jest brukiem otoczkowym i faszyną. Zalegające na nim warstwy akumulacyjne zawierały dużą ilość ceramiki, kości i spalenizny. Poziom z wieku XVI i XVII wyznacza rzadki bruk otoczkowy i warstwa akumulacyjna o miąższości około 30 cm, z dużą liczbą fragmentów ceramiki, w tym kafli, cegieł i dachówki, oraz szczątków organicznych. Układ wszystkich warstw jest wyraźnie nachylony w stronę południową. odkryto też wkopy po słupach konstrukcji drewnianych oraz jamy gospodarcze. Przy południowo-zachodnim narożniku ratusza uchwycono fundamenty kamienne, będące pozostałością budynku dawnej wagi miejskiej. Był to obiekt prostokątny, o wymiarach około 4,5 x 6,5 m.

Materiały i dokumentacja przechowywane są w Tarnowie, ul. Franciszkańska 9.

Badania będą kontynuowane.

TARNÓW-Stare Miasto-mury, st. 14, AZP 103-66/1

- mury obronne Tarnowa (XV wiek)

Nadzór prac budowlanych, przeprowadzony 8 listopada przez mgr. Eugeniusza Dworaczyńskiego (Pracownia Archeologiczno-Konserwatorska PKZ w Tarnowie, sp. z o.o.). Finansowany przez Urząd Miasta Tarnowa. Przebadano powierzchnię 100 m².

W trakcie pełnienia nadzoru archeologicznego nad pracami budowlanymi przy murze skarpowym na posesji Bernardyńska 6-8 stwierdzono, iż odkryty został dobrze zachowany fragment muru obronnego z XV w. Znajdował się on za obecnym murem skarpowym, będącym reliktem ścian oficyn z początku XIX w., uzupełnionym i nadbudowanym w latach 60. XX w. Stopa fundamentowa odkrytego muru obronnego przebiegała około 170 cm powyżej obecnego poziomu nawierzchni posesji. Grubość muru wynosiła około 140 cm, a wysokość zachowanego fragmentu nie przekraczała 350 cm. Mur wykonany był z cegły „palcówki” na kamiennym fundamencie. Pierwotnie przebiegał na załomie stoku wzniesienia, na którym posadowiony został Tarnów. Dopiero w początkach XIX w. zniwelowano teren na przedmurzu i wybudowano oficyny, przesłaniając mur obronny. We wkopie fundamentowym muru obronnego znaleziono ceramikę z XIV i XV wieku.

Materiały i dokumentacja przechowywane są w Tarnowie, ul. Franciszkańska 9.

TRZEMESZNO, zespół klasztorny kanoników regularnych, gm. loco, woj. bydgoskie, AZP 49-36/-

- osada targowa z wczesnego średniowiecza (XIII w.)
- ośrodek miejski (II połowa XIV w.-XVI w.)
- zespół klasztorny (XV-XVI w. – XVIII w.)

Architektoniczne i archeologiczne badania wykopaliskowe, przeprowadzone w dniach od 5 maja do 30 sierpnia przez mgr. Marcina Wiewiórę. Dziesiąty sezon badań.

Założono 9 wykopów (nr 190-198) oraz wykonano 18 odwiertów geologicznych na terenie miasta.

W bieżącym sezonie skoncentrowano się na rozpoznaniu stratygrafii położonego na wschód i północny wschód od zespołu klasztornej terenu, na którym od XIII w. rozwijała się osada targowa, a od 2 połowy XIV w. ośrodek miejski. Zakończono również badania gospodarczej zabudowy klasztoru nad brzegiem Jeziora Klasztornej. W różnych punktach miasta wykonano odwierty geologiczne, uzyskując najciekawsze wyniki na terenie dawnego przedmieścia Trzemeszna. W ośmiu odwiertach udało się zarejestrować pierwotny poziom późnośredniowieczny z drobnymi fragmentami ceramiki redukcyjnej. W odwiercie nr 16, usytuowanym na wschód od współczesnego rynku, odsłonięto ślady osadnictwa z XV-XVI w., a więc z okresu kształtowania się nowego ośrodka miejskiego i czasu największego rozkwitu klasztoru. Badania ośrodka miejskiego rozpoczęto od eksploracji wykopu 190, założonego na terenie posesji pomiędzy ul. Mickiewicza i ul. 1 Maja. Pod nowożytnymi nawarstwieńkami ukształ-

towanymi w trakcie remontów i prac rozbiórkowych zlokalizowano poziom późnośredniowieczny, datowany materiałem zabytkowym na XIV-XVI w., ślady kamiennego paleniska odsłonięto ponad 2 m poniżej poziomu gruntu. Liczne fragmenty drobnych żużli żelaznych i ślady spalenizny wskazują na to, że są to prawdopodobnie relikty pracowni metalurgicznej. Dwa kolejne wykopy eksplorowano na obszarze wydzielonym przebiegiem ulic: Mickiewicza, 1 Maja i Gen. Dąbrowskiego. Na dzisiejszym pl. Kosmowskiego eksplorowano jeden wykop. Odsłonięte w jego północno-zachodnim narożniku relikty paleniska (?) — niewielkie skupisko kamiennych otoczków zalegających w warstwie brunatnej próchnicy z drobinami spalenizny oraz ślady po trzech słupach są prawdopodobnie relikdami późnośredniowiecznej półziemianki (?), datowanej materiałem ceramicznym na XV-XVI w.

W bieżącym roku dokończono również badania zabudowy gospodarczej klasztoru, której relikty zlokalizowano w poprzednich sezonach badawczych na zachód od kościoła NMP, nad brzegiem jeziora Klasztornego. Założono jeden wykop nr 194 o wymiarach 3 x 2 m, który w trakcie eksploracji powiększono w kierunku zachodnim i północnym. Pod nawarstwieniami nowożytnymi, dokumentującymi prace remontowe i rozbiórkowe klasztoru w XVIII-XIX w. odsłonięto relikty fundamentów pomieszczenia oraz relikty trzech kamiennie-ceglanych palenisk. Fundamenty ściany północnej i wschodniej wykonane z kamieni zalanych zaprawą wapienną, przewiązane w narożniku północno-wschodnim, powstały prawdopodobnie w okresie pomiędzy XVII i XVIII w. Być może odsłonięte relikty można wiązać z kuchnią lub piekarnią wzmiankowaną w źródłach klasztornych.

Eksplorowano też trzy wykopy: nr 191, 192 i 193, założone na obszarze będącym od XIII w. własnością klasztoru, sąsiadującym od wschodu i północnego wschodu z osadą przyklasztorną i ośrodkiem miejskim. Dwa z nich — 191 i 192 — usytuowano w odległości około 25-30 m na północny zachód od restauracji Czeremcha (192) i około 30 m na wschód od współczesnej plebani. W wykopie nr 192, założonym w odległości 2 m na zachód od najstarszej w Trzemesznie, zachowanej w oryginalnym kształcie ul. Tumskiej, natrafiono na nawarstwienia nowożytnie datowane materiałem zabytkowym na XVI-XVIII w. Na szczególną uwagę zasługują odkryte w wykopie monety: trzy półtoraki i jeden trojak Zygmunta III Wazy, dwa szelągi ruskie Gustawa Adolfa z lat 1611-1632 oraz najciekawszy w tym zbiorze egzemplarz — 1/3 srebrnego talara Henryka Walezego, monety bitej we Francji w 1574 r.

Tegoroczne badania dostarczyły przede wszystkim nowych danych, dotyczących związków klasztoru z ośrodkiem miejskim. dzięki serii wierceń geologicznych i eksploracji odkrywek archeologicznych można dziś wstępnie określić zasięg osadnictwa późnośredniowiecznego w okresie od XIII do XVI w. Potwierdziły się znane ze źródeł pisanych informacje na temat kształtowania najstarszego przedmieścia Skwarzymowa — dzielnicy rzemieślników. Na podstawie materiału ceramicznego uzyskanego w trakcie wierceń można datować jego początki na koniec XIII i początek XIV w. Poziom późnośredniowieczny uzyskano również w odkrywkach eksplorowanych na obszarze wyodrębnionym przebiegiem najstarszych ulic Trzemeszna, dokumentujących pierwotny układ średniowiecznych szlaków komunikacyjnych osady targowej, a później miejskiej — Mickiewicza, Św. Jana, 1 Maja i Gen. Dąbrowskiego.

W bieżącym roku natrafiono na relikty co najmniej dwóch pracowni metalurgicznych (?), pochodzących z okresu późnego średniowiecza (datowanej na XV-XVI w.) oraz z okresu nowożytnego. Na podstawie informacji uzyskanych do tej pory można określić wstępnie zasięg przyklasztornych pracowni gospodarczych pochodzących z XV-XVI w., a więc z okresu największych prac budowlanych i remontowych w klasztorze. Obejmowały one obszar zajmowany obecnie przez pl. Kosmowskiego i posesję przy ul. Mickiewicza i 1 Maja, w odległości około 75 m na wschód od kościoła. Uzyskano również nowe dane na temat zabudowy gospodarczej klasztoru zajmującej obszar na zachód od kościoła nad brzegiem jeziora Klasztornego. Odsłonięto relikty dwukomorowego pieca datowanego na XVI w. oraz fragmenty pomieszczenia pochodzącego z dwóch faz, datowanych wstępnie na XVI oraz XVII-XVIII w.